

Öğretmen Okullarının Kuruluşunun 146. Yılı Münasebetiyle:

Öğretmen Okullarının Kuruluşunun 150. Yılı Yaklaşırken

Cavit BİNBAŞIOĞLU

G.Ü. Gazi Eğit. Fak. Eğit. Bil. Böl.

Emekli Öğretim Görevlisi

İlk "Öğretmen Okulu"nun Açılması

Öğretmenlik, toplumun mimarlığını yapan bir meslek olarak bilinir. Bunun için Osmanlı döneminde yeni devlet düzeninin kurulmaya başlandığı Tanzimat hareketinde ilk ele alınan işlerden birisi de eğitim ve öğretim işleri olmuş ve bunları gerçekleştirmek üzere, öğretmen yetiştirme işine girilmiştir.

1839'da ilan edilen Tanzimat'ın 150. yılı 1989'da kutlandı. Bununla ilgili birtakım etkinlikler düzenlendi. Şimdi sıra, öğretmen okullarının kuruluşunun yıldönümüne geliyor. Gülhane Hattı Hümayûn'u ile Tanzimat ilan edilmeden bir yıl önce 1838'de orta dereceli bir okul olan Rüştiyelerin açılmasına karar verilmişti. Bu karar, ancak 1845'te bir "Numune Rüştiyesi"nin kurulmasıyla gerçekleşmeye başlamış ve 1848'e kadar birkaç Rüştiye açılabilmişti. Bu okuldaki öğrencilerin başarısı, bir sınav esnasında, Padişah Abdülmecit tarafından görüldükten sonra, bunların çoğaltılması yoluna gidilmiştir. Bunun üzerine bu okulları yöneten Mekâtib-i Umumiye Müdürü Kemal Efendi'nin makamının adı da "Mekâtib-i Umumiye Nazırlığı"na çevrilmiştir. (Ayas, Nevzat. **Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi: Kuruluş ve Tarihçeler**. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1948, s. 374 - 376)

Rüştiyelerin çoğalmaya başlaması, buralara öğretmen yetiştirme so-

rununu gündeme getirmiştir. Bu gereksinmeyi karşılamak üzere, Kemal Efendi'nin Nazırlığı zamanında İstanbul'da Fatih bölgesinin Çarşamba semtinde yeni yaptırılan bir binada **16 Mart 1848** perşembe günü bir "**Darülmuallimîn**" (Öğretmen Okulu) açılmıştır. Bu münasebetle yayımlanan resmî bir bildiriye, bu okulun hangi derecedeki okullara öğretmen yetiştireceği açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte, "ileride okullara öğretmen gerektikçe oradan alınmak üzere" kaydının konması, bu kurumun çeşitli derecedeki okullara öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmış olduğunu göstermektedir. (A. g. e. , s. 377)

Bu ilk "Öğretmen Okulu"nun açılması, daha başka okulların da açılmasına yol açmıştır: 1852'de 25 Rüştiye açılması için irade çıkmıştır. 1858'de Kız Rüştiyeleri açılmaya başlanmıştır. Açılış amacı dikkate alınırsa ilk açılan bu öğretmen okulu, bir "**Orta Öğretmen Okulu**" idi. Nitekim, daha sonraları bu okul, "**Darülmuallimin-i Rüşti**" adıyla anılmaya başlanmıştı

İlk Bakanlık Örgütünün Kurulması

Bu önemli gelişmeyi 1857'de Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kurulması izlemiştir. Böylece, ülkede artık eğitim ve öğretim işlerinden sorumlu bir örgüt kurulmuş oldu. Bakanlığa verilen ödevler arasında - Harbiye, Bahriye ve Tıbbiye dışındaki- bütün okulları

yönetmek ödevi varsa da, uygulamada buna uyulmamış, her kuruluş, kendi gereksinmelerine göre okul açmaya cevam etmiştir.

Öğretmen Okullarının Çoğaltmaya Başlaması ve Gelişmeleri

1860'tan sonra, birer ilkokul durumunda olan "Sıbyan Mektepleri"nin "İptidai Mektepler" adıyla çoğaltılmayı başlanması, 1868'de "İptidai Darülmualimîn" adıyla ilkokul öğretmeni yetiştiren yeni bir okulun da açılmasını gerektirmiştir.

1869 yılında kabul edilen "**Maarif-i Umumuyi Nizamnamesi**" ile okullar yeniden düzenlenmiştir. Bu Nizamnamenin 51. maddesinde "Kız ve erkek öğretmen okulları ile üniversite ve çeşitli sanayi okulları" **yüksek okul** olarak gösterilmiştir. Aynı nizamname'nin 52. maddesi ile de İstanbul'da **Büyük Öğretmen Okulu** kurulup üç bölüme ve her bölümün de biri Edebiyat, biri de Fen bilimlerine özgü olmak üzere iki kısma ayrılacaktı. Bu büyük okulun birincisi Rüştîye'ye, ikincisi İdadiye'ye, üçüncüsü de Sultanîye'ye öğretmen yetiştirecekti. Aynı Nizamname'nin 66. maddesine göre de ilkokul öğretmeni yetiştiren "Darülmualimin-i Sıbyan" bu büyük okula bağlanacak; fakat, ayrı bir müdür tarafından yönetilecekti. Uygulamada bu hükme uyulmamıştır; ayrı ayrı öğretmen okulu açılmaya devam edilmiştir. Zaman zaman, hiç değilse, biçim yönünden buna uygun hareketler de görülmüştür.

1870 yılında "**Darülmualimat**" (Kız Öğretmen Okulu) açılmıştır. Bu okul, 1947'ye kadar etkinliğini sürdürmüştür. (**Yeni Bilgi**, Sayı:4, s. 25. Eylül 1947)

İkinci Meşrutiyet döneminde öğretmen okulları "toplumsal bir işlev"

üstlenerek -ve âdeta yeniden kurularak etkinliğini sürdürmüş, bu arada "anaokulu öğretmenliği"ne ilişkin okul ve bölümler de açılmıştır.

Cumhuriyet döneminde ilk, orta ve yüksek öğretmen okulları yeniden düzenlendiği gibi, bunların yetersizliklerini giderici yeni okullar açılmış ve yeni önlemler alınmıştır: Köy Öğretmen Okulları, Eğitim Kursları, Köy Enstitüleri, Kız ve Erkek Teknik Öğretmen Okulları, Eğitim Enstitüleri, Yüksek İslam Enstitüleri vb. gibi.

1982 yılında Öğretmen yetiştiren bütün okul ve kuruluşlar 2547 sayılı **Yüksek Öğretim Kanunu**'na göre üniversitelere bağlanarak öğretmen yetiştirmede yeni bir döneme girilmiştir. Bu okul ve kuruluşların sayısı da son yıllarda gittikçe artmıştır. Bugün 55 Eğitim Fakültesi ve bunlara bağlı Sınıf Öğretmenliği Bölümleri öğretmen yetiştirmeye devam etmektedir. Ankara Üniversitesine bağlı Eğitim Bilimleri Fakültesi de, çeşitli dallarda lisans öğrenimi yanında öğretmenlik formasyonu veren dersler okutmakta, ayrıca yüksek lisans ve doktora öğrenimi de yapmaktadır.

Böylece, 1848'de açılan bir öğretmen okulu, 150 yıl içinde fersah fersah bir gelişme göstererek bugünlere gelmiştir.

Öğretmen Mesleğinin Bugünkü Sorunları

Bununla birlikte, bu gelişme, öğretmen yetiştirme ile ilgili bütün sorunların çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşların üniversitelere bağlanması, aradan birkaç yıl geçtikten sonra, umulanı vermemiş ve öğretim üyeleri kadrosu akademik yönden daha kaliteli olmasına karşın, yetiştirdiği öğretmenlerin kalitesi tartışma konusu olmuştur.

Bunun üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi, bir araştırma komisyonu kurarak durumun araştırılmasını gerekli görmüştür. Kurulan komisyon iki üç yıl çalıştıktan sonra, raporunu Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunmuştur. Raporun bir özeti, Çağdaş Eğitim Dergisi'nin Ocak 1994 tarihli 195. sayısında yayımlanmıştır.

Raporda:

1. Öğretmen yetiştirme sistemi,
2. Öğretmenlerin sosyal statülerinin iyileştirilmesi,
3. Öğretmenlerin özlük haklarıyla ilgili sorunlar,
4. Öğretmenlerin eğitim ortamlarının iyileştirilmesi,
5. Öğretmenlerin hizmetiçi eğitimiyle ilgili sorunları,
6. Öğretmenlerin istihdam sorunları

ele alınmış ve bunlarla ilgili öneriler geliştirilmiştir. (**Çağdaş Eğitim**, Sayı 195, .s, 1 - 9)

Burada kısaca anaçizgilerine dokunup geçtiğimiz öğretmen yetiştirme sorunu, bugün, yeni bir aşamaya erişmiş bulunuyor. Öğretmen yetiştirmenin 150 yıllık tarihini de dikkate alan yeni öneriler üretmenin kaçınılmaz olduğu bir zamanda bulunuyoruz. Öğretmen okullarının kuruluşunun 150. yılı olan 1998'e kadar bu sorunların çözümü sağlanmalı ve 150. yılı bunun verdiği mutlulukla kutlamalıyız.

Yıldönümlerinin Geçmişteki Kutlamaları: 70. Yıl Dönümü Kutlaması

Öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlar üniversitelere bağlanmadan önce, her 16 Mart günü öğretmen okullarının kuruluş günü olarak buralarda

kutlanır, bu vesile ile öğretmen yetiştirme ve eğitimimizi geliştirme sorununa katkıda bulunmuş olanlara saygıda bulunulur ve meslek sorunları dile getirilirdi. Köy Enstitüleriyle ilgili olarak da yasanın Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği 17 Nisan tarihinde de kutlamaları yapılırdı. Bunlar da zamanımızda resmen yapılmaz olmuştur.

Öğretmen okullarıyla ilgili olarak en kapsamlı kutlamalardan biri kuruluşunun 70. yıldönümünde **İstanbul Öğretmen Okulu**'nda gerçekleşmiştir. 1918 (1334) yılında yapılan bu kutlamada İstanbul Öğretmen Okulu öğretmeni **Muallim Cevdet**, uzun bir konferans vermiştir. Bu konferans, Nezaret adına bu okulun çıkardığı "Tedrisat Mecmuası"nın 6. cildinin 33/1. sayısında yayımlanmıştır. Bu bir özel sayıdır. M. Cevdet'in bu konferansı, o tarihe kadar öğretmen okullarının geçirdiği değişiklik ve gelişmeleri kapsayan değerli bir incelemedir. Öğretmen okullarının ilk yıllarına ait tarihini, Arap harfleriyle yazılmış bu 25 sayfalık yazıdan öğreniyoruz. Dergide, bundan başka, kuşe kâğıtlara - ayrıca basılmış ve eklenmiş olarak- belli başlı Türk eğitimcilerinin resim ve fotoğrafları vardır. Her birinin altında eğitimimize olan katkıları belirtilmiştir. Fotoğrafların altındaki yazılardan anlaşıldığına göre, konferans yeri, bu resim ve fotoğraflarla donatılmıştır. Bunların bir kısmı öğretmen okullarının açılışında öncekileri de içermektedir.

Resim ve fotoğrafları bulunan eğitimcilerden bir kısmı şunlardır:

"1. Kâtip Çelebi: "Keşfezzünun" adındaki eserlerin ve kamusun sahibi Eğitimimizde fen bilimlerine büyük yer veren müderris. Latince'den tarih ve

coğrafya eserleri çevirmiş ve Avrupa'daki bilimlerin ülkemizde de yayılmasına çalışmıştır. Batı'da adı ve eserleri pek saygındır.

2. Hoca İshak Efendi: Ölümü: 1835. İkinci Mahmut zamanında Mühendishane başmuallimi. Latince'den Türkçeye büyük bir "Mecmua-i Riyaziyat" çevirmiştir. Birçok bilim terimlerini ve özellikle "mevellidülma" (hidrojen), "müvellidülhumuza" (oksijen) terimlerini ortaya koymuştur. Rumca, Latince, Fransızca ve İngilizceye hakkıyla vakıftı.

3. Cevdet Paşa: 1821 - 1895 tarihleri arasında yaşamıştır. "Darülmuallimin-i Rüşti"nin (Orta Öğretim Okulu'nun) ilk müdürü: 1851. Çocuklar için ilk Türkçe Dil Bilgisi ve en sade Tarih yazan, üç sene kadar Maarif Nazırlığı yapan bir eğitimcidir.

4. Hoca Tahsin Efendi: İlk Darülfünun müdürü (Üniversite rektörü). İlköğretimin de en büyük yayıcılarından. Arkadaşı Kerim Efendi ile birlikte bilim öğrenimini Avrupa'da tamamlamıştır.

5. Münif Paşa: Rüştiyeler için 1861'de sorulu-yanıtlı "Eşya Dersleri" adlı bir kitabı Türkçeye çevirmiştir. Eski Darülfünun ve Hukuk Mektebi öğretmenlerinden. 1886 - 1893'te Maarif Nazırı. Öğrenimini Gaziantep'te Kahire'de ve Berlin'de yapmıştır.

6. Hekimbaşı Salih Efendi: Ölümü 1894. Darülfünun ve Darülmuallimin de Tabiat Bilgisi öğretmeni, Bilimsel Terimler Komisyonu üyelerinden Anadolu Hisarındaki bahçesinde hemen her cinsten bitki yetiştirerek öğrencilerini doğa üzerinde incelemeler yapmaya alıştırmıştır.

7. Tevfik Fikret: 1896 - 1915 ta-

rihleri arasında yaşamıştır. 1910 - 1911 yıllarında İstanbul Darülmuallimini'de edebiyat öğretmeni idi. Büyük şair.

8. Ahmet Refik Paşa: Rüştiyeler için ilk kez "Tarih-i Osmani" kitabını yazmıştır. Eski Darülfünun'da Tarih müderrisi.

9. İzmirli İsmail Hakkı: Darülmuallimin'den 1898'de mezun olmuş ve Sâti Bey'den önce Darülmuallimin'in yüksek kısmında müdürlük yapmıştır. Felsefe ile ilgili eserler yazmış bir araştırmacıdır.

10. Hayrullah Efendi: Şair Abdülhakhamit'in babası. Rüştiyeler için ilk kez "Fen Bilgileri" kitabını Türkçeye çeviren eğitimci. 1848'de açılan ilk Darülmuallimin'de okutulan ilk fen kitabı da bu kitaptır. 1855'te Mekâtib-i Umumiye Nazırı (Okullar Genel Müdürü).

11. Ahmet Hilmi Efendi: Cevdet Efendi (Paşa)'dan sonra Darülmuallimin Müdürü.

12. Kemal Efendi (Paşa): 1845'te ilk "Nümune Rüştiyesi"ni kurmuş ve birkaç kez Maarif Nazırlığı yapmıştır. Bu eğitimcimizden önce ilkokullarımızda Hesap, Tarih, Coğrafya ve Eşya Dersleri okutulmaz idi. Adı geçen eğitimcimiz, Almanya eğitim öğrütünden esinlenerek, bu dersleri okullara sokmuştur.

13. Selim Sabit Efendi: Bizde "Özel Öğretim Yöntemleri" dersinin ilk öğretmenidir. İlkokullar ve Rüştiyeler için Ahmet Mithat Efendi'den sonra bir dizi kitaplar yazan eğitimcidir. Darülfünun'un en önemli kişilerinden idi. Esesan medreseden yetişerek 1848'de açılan Darülmuallimini bitirerek Paris'te fünun (bilim) öğrenimi görmüştür.

14. Vidinli Tevfik Paşa: Ölümü:

1896. En büyük matematikçimizdir. Avrupa'da da bilimsel yeterliği kabul edilmişti. "**Kamus-u Riyaziyat**"an düzeltmeni bu zat idi. Eski Dürülfünun öğretmenlerinden ve esbak Maliye Nazırlarından.

15. Abdurrahman Şeref Bey: Darülmualimin Tarih öğretmeni. Mülkiye Mektebi'nin ilk müdürüdür. Ahmet Vefik Paşa'dan sonra Rüştüye Mektepleri için "**Fezleke-i Tarih-i Osmanî**" adlı eseri yazmıştır.

16. Ahmet Mithat Efendi: Ölümü: 1912. Türklerin Maarif babasıdır. 1871'de Rüştüyeler için birtakım kitapçıklar yazmış ve dilimize sadelik getirmiştir. Öğretmenler için ilk "Tali-mat-ı Terbiye" (**Eğitim Yönergesi**) yazan da odur. Hiçbir yazar ve öğretmen, onun kadar halkı okumaya yöneltmemiştir. Darülfünun ile Darülmualimat ve Medrese öğretmenlerinden idi. (**Tedrisat Mecmuası**, Sayı: 33/1. Mart, 1334/1918)

Yüzüncü Yıl Kutlamaları

Öğretmen okullarının kuruluşunun 100. yılı 1948'de bütün öğretmen okullarında kutlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının çıkardığı "**İlk Öğretim**" dergisinin 13. cildinin 249 - 251. sayıları İstanbul'da Muallimler Birliği'nin yayın organı "**Yeni Bilgi**" dergisi'nin 10. sayısı bu kutlamaya özgülendi. Derginin yazdığına göre, İstanbul'da iki büyük toplantı yapılmıştır. Bunlardan biri, Çapa'daki eski Kız Öğretmen Okulu toplantı salonunda, diğeri de Eminönü Halkevinde. Birincinin açılışını Millî Eğitim Bakanı **Reşat Şemsettin Sirer** yapmıştır. Toplantılarda birçok bildiri sunulmuş ve bunlar dergide yayımlanmıştır. Bunların hemen hepsi fazla bir hazırlığı gerektirmeyen anı nite-

liğindeki yazılardır.

Aradan 50 yıl daha geçtikten sonra bilim adamlarımızın sayısı çok artmış, bilim ve teknik alanda çok gelişmeler olmuştur. Bunun için 150. yılın daha görkemli ve daha kalıcı izli kutlanacağından hiç kuşukumuz yoktur.

150. Yılda Yapılabilecek Etkinlikler

80. ve 100. yıllarda yapılanlara eklenecek daha pek çok etkinlik vardır. 1973 - 1974 öğretim yılında ülkemizde 89 öğretmen okulu, 17 eğitim enstitüsü, 3 yüksek öğretim okulu vardı. (**Öğretmen Okulu Genel Müdürlüğü 1973 - 74 Yıllığı**, s. 172).

Bugün de 55 Eğitim Fakültesi ve bunlara bağlı eğitim bilimleri ve sınıf öğretmenliği bölümleri vardır. Ayrıca, Eğitim Bilimleri Fakültesi ile Meslekî ve Teknik Eğitim Fakülteleri vardır.

Bu kuruluşlarda "**Araştırma Yöntemleri**" ve "**Türk Eğitim Tarihi**" dersleri okutulmaktadır. Buralarda çalışan pek çok Dr, Doçent, Profesör düzeyinde elemanlarımız vardır. Bu kurumlardan ya da buralarda çalışan öğretim elemanlarından, 1998 yılında öğretmen okullarının 70. kuruluş yıldönümünde yapılanlardan çok daha değişik araştırmalar ve etkinlikler bekliyoruz.

Her Eğitim Fakültesinin eğitim bilimleri ve sınıf öğretmenliği bölümleri, kendi kurumlarının ve çevrelerindeki eski öğretmen okullarının tarihlerini araştırabilirler. Bu arada, belediyeler ve diğer özel ve resmî kuruluşlar, öğretmen yetiştirme ile ilgili olarak emekli öğretmenlere yarışmalarla anılarını yazdırabilirler; yazılmış, fakat yayımlanmamış anıları toplayarak

birer yapıta dönüştürülebilirler. Merkezde Millî Eğitim Bakanlığının illerde Millî Eğitim Müdürlüklerinin eski evrakının bulunduğu belgelikler düzenlenip araştırmacıların hizmetine sunulabilir. Arap harfleriyle basılmış eski gazete ve dergilerdeki önemli yazılar Türkçeye çevrilerek derlenip kitap haline getirilebilir. Bu suretle, önümüze değerlendirilmiş ya da değerlendirilmeye hazır birçok belge toplanmış olur.

Ayrıca, çeşitli dergilerde yayımlanmış resim ve fotoğraflar toplanarak bunlardan sergiler açılabilir. Hatta, bunlardan hazırlanan slayt ve filmler müzik eşliğinde seslendirilerek yapılacak çeşitli toplantılarda meslektaşlara ve kamuya gösterilebilir. Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığı'nın Filmle Öğretim Merkezi'ne de görevler düşer.

Bu yollarla ortaya konacak eserler, ayrı kitapçıklar halinde yayımlanabileceği gibi, Millî Eğitim Bakanlığınca, Fakültelerce, dernek ve özel kuruluşlarca çıkarılan öğretmen meslek dergilerinde yayımlanabilir. Bunun için,

bu yayın organları 1998 yılında sayfalarını öğretmen sorunlarına açmalıdır. Hazırlanacak filmler ve diğer görsel araçlar, göze ve kulağa hitap eden radyo ve televizyon gibi araçlarla yayımlanmalıdır: Öğretmen okulu marşları gibi. Ayrıca açılacak sergilerde eski ders araç ve gereçleri teşhir edilebilir: Eski taş tahtalar, kalemler, divitler, alfabe ve diğer ders kitapları vb. Tabii bugünküler de yanlarında bulunur. Böylece gelişimdeki farklılıklar somut bir biçimde ortaya konmuş olur. Resim, seramik ve hareketle ilgili etkinlikler de bu sırada ortaya konur.

İyi bir kutlama için şimdiden Millî Eğitim Bakanlığı'nın önderliğinde bütün eğitim fakültelerinin, Türk Tarih Kurumu'nun çeşitli öğretmen derneklerinin ve sendikalarının, resmî ve özel meslek dergilerinin TRT ve ilgili diğer kurum ve kuruluşların katılımı ile bir kutlama komitesi oluşturularak şimdiden çalışmaya başlanmalıdır.

1998'e dört yıl kaldı. Dört yıl, iyi bir kutlama için çok değildir, çabuk geçer.